

Sjálvstýrandi økini og norðurlandasamstarvið

Sjálvstýrandi økini og norðurlandasamstarvið

ANP 2006:756

© Nordisk Ministerråd, København 2006

Opplag: Kun tilgjængelig i elektronisk format

Nordisk Ministerråd

Store Strandstræde 18
1255 København K
Telefon (+45) 3396 0200
Fax (+45) 3396 0202

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18
1255 København K
Telefon (+45) 3396 0400
Fax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Det nordiske samarbejde

Det nordiske samarbejde er et af de ældste og mest omfattende regionale samarbejder i verden. Det omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøerne, Grønland og Åland. Samarbejdet styrker samhørigheden mellem de nordiske lande med respekt for de nationale forskelle og ligheder. Det øger mulighederne for at hævde Nordens interesser i omverdenen og fremme det gode naboskab.

Samarbejdet blev formaliseret i 1952 med *Nordisk Råds* oprettelse som forum for parlamentarikerne og regeringerne i de nordiske lande. I 1962 underskrev de nordiske lande Helsingforsaftalen, som siden har været den grundlæggende ramme for det nordiske samarbejde. I 1971 blev *Nordisk Ministerråd* oprettet som det formelle forum til at varetage samarbejdet mellem de nordiske regeringer og de politiske ledelser i de selvstyrende områder, Færøerne, Grønland og Åland.

Formæli	7
1. Inngangur.....	9
2. Løgfrøðiligir spurningar	11
2.1 Inngangur.....	11
2.2 Fólkarættur.....	11
2.2.1 Avvarðand lond og fólkarættur	11
2.2.2 Innanríkismál.....	13
2.2.3 Helsingforssáttmálin	13
2.3 Tjóðarrættur	13
2.3.1 Innari og ytri myndugleiki	13
2.3.2 Føroyar og Grønland.....	14
2.3.3 Áland	15
3. Sjálvstýrandi øki í Norðurlandaráðnum og Norðurlenska ráðharraráðið	17
3.1 Inngangur.....	17
3.2 Norðurlandaráðið.....	17
3.3 Norðurlenska ráðharraráðið	18
3.4 Tilmæli og spurningar.....	19
3.5 Atkvøðurættur.....	20
3.6 Luturin sum formansland.....	20
3.7 Luttøka hjá sjálvstýrandi økjum í samnorðurlenskum stovnum.....	21
3.8 Býti av leiklutum og ábyrgd	21
4. Luttøka	23
4.1 Ráðharraráðið	23
4.2 Ávís fíggjarviðurskipti.....	23
4.3 Nakrar metingar	24
5. Samanumtøka	25

Formæli

Samstarvsráðharrarnir avgjördu 27. október 2005, at gerast skal ein ótreytað kortlegging av støðuni hjá sjálvstýrandi økjunum og arbeiðsmøguleikum teirra í norðurlandasamstarvinum.

Sambært arbeiðssetninginum (fylgiskjal 1) skal kortleggingin vera við atliti at lögfrøðiligum og verkligum spurningum, sum luttøka hjá sjálvstýrandi økjunum í norðurlandasamstarvinum reisir. Í tí liggur at kanna, hvussu luttøkan hjá sjálvstýrandi økjunum í norðurlandasamstarvinum undir Helsingfors-sáttmálanum er í verki, hvørt verandi møguleikar fyri luttøku verða fullnýttir, og hvørjar forðingar kunnu vera.

Kortleggingin skuldi fremjast av aðalskrivaranum við stuðli frá serkønum.

Gjört kortleggingina hava Ulf Bernitz, professari, Stockholms Universitet; Ove Bring, professari, Försvarshögskolan i Stockholm; fyrrverandi aðalskrivarin í Norðurlenska ráðharraráðnum, Fridtjov Clemet; Frederik Harhoff, dosentur, Københavns Universitet, og Markku Suksi, professari, Åbo akademi. Ulf Bernitz, Fridtjov Clemet, Frederik Harhoff og Markku Suksi hava latið skrivligar frágreiðingar, (fylgiskjøl 2–5). Ove Bring er komin við yvirskipaðum sjónarmiðum. Kortleggingin er grundað á nevndu frágreiðingar. Johan Alling, skrivari í Norðurlenska ráðharraráðnum, hevur samskipað arbeiðið.

Niðurstøðurnar í kortleggingini, sum nú verður framløgd, eru gjørdar saman við omanfyreivndu serkønu.

Keypmannahavn, 31. mai 2006

Per Unckel,
Aðalskrivari

1. Inngangur

Tað formliga norðurlandasamstarvið er grundað á Helsingforssáttmálan frá 1962.¹ Partarnir í sáttmálanum eru Danmörk, Finnland, Ísland, Noreg og Svøríki. Tey trý sjálvstýrandi økini – Føroyar, Grønland og Áland – hava í sáttmálanum ávís rættindi.

Støðan hjá sjálvstýrandi økjunum í norðurlandasamstarvinum varð lýst í 1968 av sokallaðu Klingnevndini² og í 1982 av Petrinevndini.³ Báðar frágreiðingar hava støði í gomlu fatanini av ríkinum sum tí grundleggjandi fólkarættarevninum, og at hvørki sjálvstýrandi øki ella tjóðskaparlígr minnilutabólkar kunnu gera millumríkjasáttmálar. Tí tekur hvør- gin frágreiðing undir við, at Føroyar, Grønland⁴ og Áland kundu javnsetast við tey fimm fullveldisríkini í norðurlandasamstarvinum. Klingnevndin helt tó, at "... ein loysn [sum hevur við sær] okkurt slag av eygleiðarastøðu, gevur ikki sjálvstýrandi økjunum tað innlit og ta ávirkan á arbeiði [Norðurlandaráðsins], sum svarar til tann áhuga, sum hesi øki hava í at vera við til at mynda eina felags norðurlenska regulering av slíkum [...] spurningum, sum viðvíkja sjálvstýrslógunum hjá økjunum. Eygleiðarastøðan tykist tí ikki at lúka krøvini hjá sjálvstýrandi økjunum um ein virknan leiklut í arbeiði ráðsins".

Klingnevndin talaði fyri einum øðrum móguleika, har "[l]imir í Føroya løgtingi og Álands løgtingi skulu hava rætt at vera við í donsku og finsku sendinevndunum" í Norðurlandaráðnum. Lagt varð afturat, at "á sama hátt kundu limir í Føroya landsstýri og Álands landskapsstýri kunna knýstast aftur at donsku og finsku sendinevndunum í ráðharraráðnum".

Petrinevndin tók undir við, at tey sjálvstýrandi økini áttu at fáa innlit og ávirkan, og kom til "... at Føroyar, Grønland og Áland orsakað av sínum lutfalsliga víðgongdu sjálvstýrisheimildum ikki bara kunna men eiga at fáa serstøðu innan fyri rammurnar um norðurlenska samstarvið". Nevndin bar eisini fram støðuna hjá minnilutabólkunum og segði seg skilja trupulleikar teirra.

¹ Sáttmálin varð undirskrivaður 23. mars 1962 og kom í gildi 1 juli sama ár. Upprunateksturin er umskrivaður eftir semjur, sum vórðu undirskrivaðar 13. februar 1971, 11. mars 1974, 15. juni 1983, 6. mai 1985, 21. august 1991, 18. mars 1993 og 29. desember 1995. Tær seinastu broytingarnar komu í gildi 2. januar í 1996.

² Frágreiðing frá Norðurlensku nevndini at greiða, hvussu umboðanin hjá sjálvstýrandi økjunum skal vera í Norðurlandaráðnum. Norðurlandaráðið, 1970, bls. 1622 ff.

³ Nevndin til at greiða spurningar um umboðan Føroya, Grønlands og Álands í Norðurlandaráðnum. NU 1982:6.

⁴ Grønlandska heimastýrslógin kom í gildi 1. mai 1979, t.e., eftir at Klingnevndin hevði lagt sítt uppskot fram. Bæði Klingnevndin og Petrinevndin hildu tó, at sjálvstýrandi økini eiga sum meginreglu at hava javnbjóðis umboðan.

Støðan hjá sjálvstýrandi økjum styrktist av arbeiðinum í Klingnevdini og Petrinevdini.⁵ Sum norðurlandasamstarvið síðan hevur verið, hevur tað verið millum víðgongdastu í heiminum av sínum slag, tá ið ræður um luttøku - um ikki avgerðarrætt – hjá sjálvstýrandi økjum.

⁵ Uppskotið frá Klingnevdini førði til broytingar í Helsingforsáttmálanum. Hetta hevði m.a. við sær, at talið á tingumboðum í ráðnum vaks úr 73 upp í 78, og at Føroya lögting velur tveir limir, og at landstingið í Álandi velur ein lim, sum ávikavist eru partur av dansku og finsku sendinevndunum. Í sendinevndunum er eisini eitt umboð fyri Føroya landsstýri og eitt umboð fyri Álands landsskapsstýri. Broysingarnar komu í gildi 1. januar í 1970. Eftir arbeiðið hjá Petrinevdini komu norðurlendsku stjórnirnar 15. juni í 1983 ásamt um at gera gera ávísar broytingar í Helsingforsáttmálanum fyri at geva Føroyum og Álandi betri umboðan í Norðurlandaráðnum og Norðurlenska ráðhararáðnum og fyri at geva Grønlandi samsvarandi umboðan í nevndu ráðum.

2. Løgfrøðiligr spurningar

2.1 Inngangur

Støðið undir altjóða samstarvi er, at tað eru ríki, ið eru fólkarættarevni og sum tann vegin eru limir í ríkjasamfelagnum og altjóða felagsskapum. Altjóða sáttmálar eru millum ríki. Í fólkarættinum er sjálvt ríkishugtakið avgerandi, bæði í læru og dómi.

Føroyar, Grønland og Áland eru ávikavist undir donskum og finskum ríkisøki, og tað eru hesi ríki, sum – í høvuðsheitum – umboða økini úteftir, soleiðis at ávikavist Danmørk og Finnlandi er álagt eitt slag av fólkarættarligari ábyrgd mótvegis øðrum ríkjum og altjóða felagsskapum. Hetta verður nevnt ytri myndugleiki, (ekstern kompetansa). Sum Ulf Bernitz vísir á í fylgiskjali 2, kann tað í summum førum vera neyðugt hjá donsku og finsku ríkisstjórnini at víga áhugamálini, tá ið sjónarmiðini hjá nevndu sjálvstýrandi økjum ikki samsvara heilt við uppfatanina, sum annars er í landinum. Støðið undir fólkarættinum er, at onnur ríki og altjóða stovnar leggja seg ikki upp í slíkar tvístøður, ið verða roknaðar sum innlendismál.

Til samanburðar vísir Ulf Bernitz á grundsjónarmiðið í ES, at samveldið er stovnað og samansett av tess limaríkjum. Í samveldinum eru ávís lond stjórnað sum sambandsríki (t.d. Týskland), men onnur lond eru eindarríki. Danmørk og Finnland eru millum tey seinnu, við undantaki av serstøðuni hjá sjálvstýrandi økjum mótvegis ES. Partríki í limalondum í ES, t.d. Bayern, hava onga serstøðu, tí tað er limaríkið, sum umboðar alt landið í ES.⁶ Bernitz leggur dent á, at henda megináskoðan er galdandi fyri altjóða felagsskapir yvirhøvur.

2.2 Fólkarættur

2.2.1 Avvarðand lond og fólkarættur

Sambært teimum eksternu frágreiðingunum aftan fyri hesa kortlegging tykist einki at benda á, at fólkarætturin av øllum noktar sjálvstýrandi økjum at vera við í samstarvi í altjóða felagsskapum, eisini víðgongdum samstarvi. Limalondini í felagsskapunum kunnu sjálv gera av, hvussu samstarvið skal vera, og hvør kann gerast limur. Fólkarætturin er sostatt fyri mesta partin dispositivur, t.e. at hann gongur við til, at partarnir gera

⁶ Í ES er hin sonevnda økisnevndin. Hóast hesin stovnur skal hava ljóð í ávís sum stóðutøkum, vantar honum tó avgerandi politiskt vald.

sáttmálar eftir egnum tykki. Øðrvísi sagt kann staðfestast, at fólkarætturin er tryggiligur og avspeglar ofta ta siðvenju, ið veksur fram á altjóða pallinum.

Klingnevndin og Petrinevndin vístu á, at tað eru ríkini, sum eru grundleggjandi fólkarættarevni og mæltu ímóti at geva sjálvstýrandi økjum fullan limaskap í formliga norðurlandasamstarvinum.

Síðan tá - í 1968 og í 1982 - er støðan í heimssamfelagnum broytt á mongum økjum. Monopolkenda støðan hjá tjóðríkjum á altjóða pallinum er fánað, og altjóða samstarvið er ment við atlit at limum, evnum og landafrøðiligum virkisøkjum. Sum Ulf Bernitz vísir á, er altjóða rætturin mentur munandi seinastu tígguáraskeiðini; ein dynamisk menning, sum tykist at halda fram. "Tann tíðin er farin, tá ið altjóða rætturin bert var grundaður á rættarreglur, sum vóru galdandi fyri fullveldisríki," staðfestir Bernitz og vísir til læruna um funktionellan limaskap í altjóða felagsskapum. Læran leggur dent á serligar umstøður, har lond, sum ikki eru sjálvstøðu ríki, kunnu fáa javnstøðu við hesi. Ulf Bernitz heldur, at "tað er týðiligt, at henda funktionella áskoðan á, hvør kann vera limur í altjóða felagsskapum – ein áskoðan, sum er til reiðar at viðurkenna blandingar av ymsum slag - skilir seg frá tí eldru og meiri siðbundnu áskoðanini, sum var galdandi í ymsum spurningum, serliga í frágreiðingini frá 1968, men sum eisini er sjónlig í uppritinum frá 1982. Í hesum nýtist ikki at liggja nøkur atfinning at nevndu frágreiðingum. Menningin í altjóða rætti hevur rætt og slætt hildið fram". Sí 2. fylgiskjal, 3. part, har eisini dømi eru um felagsskapir.

Tað kemur eisini fyri, at upprunafólk eru umboðað í altjóða felagsskapum, t.d. Arktiska ráðnum og í Barentssamstarvinum.⁷⁻⁸

Ulf Bernitz kemur til ta niðurstøðu, at fólkarættarlaga er einki til hindurs fyri, at Norðurlandaráðið og Norðurlandska ráðharraráðið laga eitt funktionelt limaskapshugtak til tey sjálvstýrandi økini, og í royndum er hetta er longu við at henda, heldur hann. Tað neyva innihaldið í einum slíkum norðurlandskum hugtaki kann tó ikki ásetast uttan nakað. Tað fer, tá ið saman um kemur, at standa til tey fimm avvarðandi londini at meta um.

Greitt er sostatt, at fólkarætturin forðar ikki fyri at geva sjálvstýrandi økjum sterkari støðu innan fyri rammurnar um norðurlandsku samstarvsfelagsskapirnar. Kortini tykist tað vera so, at Danmørk og Finn-

⁷ Í Arktiska ráðnum hava seks altjóða felagsskapir, ið umboða fleiri arktisk upprunafólk, fasta umboðan ("permanent participants") og eru við í samstarvinum á ráðføringarstigi. Í Barentssamstarvinum er ein fastur arbeðsbólkur fyri upprunafólk. Bólkurin er samansettur av umboðum fyri sámar, nenetsar og vepsar. Umframt at vera rbeðsbólkur er hann eisini ráðgevi hjá Barentsráðnum (uttanríkisráðharrunum) og hjá økisráðharrunum (økisstýrunum).

⁸ Ein norðurlandskur serfrøðingabólkur hevur evnað eitt uppskot til norðurlandskan sámarættindasáttmála eftir boðum frá teimum ráðharrum, ið varða av sámarálum í Noregi, Svøríki og Finnlandi. Serfrøðingabólkurin lat ráðharrunum og sámatingsforsetunum í nevndu londum uppskotið í november í 2005. Uppskotið er til hoyringar, og freistin fyri at koma við sjónarmiðum er 12. juni 2006. Sambært 1. parti í uppskotinum til sáttmála skal hann staðfesta og styrkja tey rættindi, ið tryggja, at sámiska fólk ið kann varðveita og menna mál sítt og mentan, vinnuvegir og felagslív við minst møguligum forðingum av landamørkunum.

landi eru álagt eitt slag av fólkarættarligari ábyrgd av ávikavist Føroyum, Grønlandi og Álandi.⁹

2.2.2 Innanríkismál

Fólkarætturin er annað støðið undir metingini av lögfrøðiligu rammunum fyri luttøkuni hjá sjálvstýrandi økjum í norðurlandasamstarvinum. Tjóðarlóggávan er hitt, har avvarandi londini ráða yvir altjóða rættindunum hjá sjálvstýrandi økjum.

Innari og ytri myndugleikin í sjálvstýradi økjum í Norðurlondum verður ásettur í tjóðarlógum og í summum førum í grundlógum landanna. Ávísur munur er ímillum Áland øðrumegin og Føroyar og Grønland hinumegin. Hetta kemst av muninum á danskari og finskari lóggávu. Sí part 2.3.

2.2.3 Helsingforssáttmálin

Helsingforssáttmálin kann sigast at vera triði parturin, ið ger av støðuna hjá sjálvstýrandi økjum í norðurlandasamstarvinum.

Sum nevnt í innganginum, er formliga norðurlandasamstarvið grundað á Helsingforssáttmálan frá 1962, (sí notu 1). Broyttar formligar umstøður hjá Føroyum, Grønlandi og Álandi í Norðurlandaráðnum eru tí treytaðar av, at Helsingforssáttmálin verður broyttur, og tað er aftur treytað av, at øll núverandi limaríkini samtykkja hetta.

Helsingforssáttmálin hevur onga reglugerð fyri, hvussu nýggjur umskjari kann gerast partur av sáttmálanum.

Sí 3. part um sjálvstýrandi økini í Norðurlandaráðnum og Norðurlendska ráðharraráðnum og 3. fylgiskjal um Helsingforssáttmálan og sjálvstýrandi økini.

2.3 Tjóðarrættur

2.3.1 Innari og ytri myndugleiki

Tað er eyðsæð, at sjálvstýrandi økini hava egnar heimildir mótvegis ”móðurlondunum,” heimildir, ið verða kallaðar innari myndugleiki, (intern kompetansa). Ofta snýr hetta seg um slíkt sum mentan, útbúgving og heilsuverk. Regluliga tilskilar ríkið sær tó ræðis- og og virkisrættin í øllum, sum hevur við uttanríkispolitikk, verju og rættarskipan (við ávísingum

⁹ Sbr. fyrsta brot í parti 2.3.2 um Føroyar og Grønland, annað brot í parti 2.3.3 um Áland og dømið: Lighthouses in Crete and Samos, Judgment of 8 October 1937, PCIJ, Ser. A/B., No. 62, 1937.

undantøkum) at gera.¹⁰ Munur er á innara myndugleikanum í Føroyum og Grønlandi, og upp aftur størri er munurin, tá ið ræður um Áland.

Innari myndugleiki kann teingjast saman við ytra myndugleika; tað merkir, at um eitt sjálvstýrandi øki sjálvt hevur rætt til at gera okkurt innan fyri sítt landøki, hevur tað - eftir vissum treytum - eisini rætt til at gera altjóða sáttmála um hetta, t.e. sáttmála, sum verður gjørdur við annað ríki enn móðurlandið ella við altjóða felagsskap. Ein slík meginregla er lógarfest fyri Føroyar og Grønland¹¹ men ikki fyri Áland.¹² Rætturin hjá Føroyum og Grønlandi til eftir vissum treytum at gera sáttmála við annað ríki ella altjóða felagsskap er eitt undantak frá høvuðsregluni um, at bert ríki kunnu gera sáttmála sínámillum og vera limir í altjóða felagsskapum, sbr. part 2.1.

2.3.2 Føroyar og Grønland

Við stuðli í áðurnevndu lógum um at gera fólkarættarligar sáttmálar fyri Føroyar og Grønland, kunnu landsstýrini ávikavist sjálv gera ávísar tvílandasáttmálar við triðjaland og altjóða felagsskapir, tá ið ræður um mál, sum eru lögð undir myndugleikan hjá sjálvstýrandi økjum. Ein slíkur sáttmáli verður gjørdur ríkisins vegna undir spjaldrinum ”Kongeriget Danmark for så vidt angår Færøerne/Grønland”. Sáttmálin bindur við øðrum orðum alt ríkið, og fólkarættarlaga ábyrgdin av, at ein sáttmáli ikki verður hildin, liggur tí á øllum ríkinum.

Frederik Harhoff vísir á, at Danmørk eftir reglunum hevur stjórnarligu ábyrgdina og heimildirnar, tá ið ræður um samráðingar og um staðfesting og uppsøgn av fólkarættarligum sáttmálum - íroknaðir eru teir sáttmálar, ið landsstýrini sjálv gera við støði í nevndu lógum. Danska stjórnin skal kunnast, áðrenn ein tílíkur sáttmáli verður gjørdur ella uppsagdur, og stjórnin ger neyvt av rammurnar fyri samstarvinum. Hvussu mannagongdin skal vera, eru serligar leiðreglur fyri.

Harhoff leggur dent á, at tær báðar lógirnar hava stórar avmarkingar. Landsstýrini sleppa ikki at gera sáttmálar um verju og trygdarpolitikk ella avtalur, ið galda fyri Danmørk. Frátíknar eru eisini avtalur o.a., sum er samráðingarevni í altjóða felagsskapum, sum Danmørk er limur í. Samráðingar og undirskrivning av tilíkjum sáttmálum hevur Danmørk um hendi. Høvuðsreglan er, at Føroyar og Grønland bert kunnu bert gera tvílandandasáttmálar á yvirtiknum málsoðkjum, har bæði lóggávu- og úttíknarvaldið eru til staðar og bert, um málið ikki hevur áhuga fyri Danmarkar ríki annars. Harafturat vísir Frederik Harhoff til høvuðsregluna í fólkarættinum um, at tað yvirhøvur bert eru sjálvstøðug ríki, ið kunnu

¹⁰ Sí 3. part í uppritinum hjá Frederik Harhoff, (4. fylgisskjal), og 2. part í uppritinum hjá Markku Suksi, (5. fylgisskjal).

¹¹ Fólkatingslógirnar nr. 577 og 579 frá 24. juni 2005 um hvussu ávikavist Grønland og Føroyar kunnu gera fólkarættarligar sáttmálar.

¹² Sjálvstýrislóg fyri Áland 16.8.1991/1144.

gerast limir í altjóða felagsskapum, og tí kunnu Føroyar og Grønland bert gerast limir í tilílkum felagsskapum grundað á danskan limaskap. Undantøk kunnu tó gerast í vissum førum, og Føroyar og Grønland hava tá atlimaskap og ikki fullan limaskap. Sum dømi nevnr Harhoff atlimaskapin hjá Føroyum í IMO, (International Maritime Organization). Sum skilst av kortleggingini, hava Føroyar og Grønland tó, eins og Áland, fingið eina støðu í Helsingforssáttmálanum, sum røkkur um tað vanliga í altjóða samstarvi.

Sí Frederik Harhoff: Uttanríkispolitiska støðan hjá heimastýrinum, 7. partur, 4. fylgiskjal.

2.3.3 Áland

Áland hevur við sjálvstýrslóg síni eitt eksklusivt (útihýsandi) lóggávvald í ávísam viðurskiftum, sum ásett eru í lógini. Hesin myndugleiki er lutfalsliga væl skilmarkaður og avmarkaður eftir umstøðunum.

Eftir sjálvstýrslógnum hoyra mál, ið hava við útlendskt vald at gera undir lóggávumyndugleika ríkisins, tó við viðmerkingum um ávísar avgerðir um altjóða sáttmálar. Áland hevur sostatt ikki myndugleika til at gera eitt nú ríkissáttmálar. Tilíkir sáttmálar vera eftir høvuðsreglunum gjørdir av forseta tjóðveldisins, vísir Markku Suksi á. Í sjálvstýrslógini eru tó ávísar ásetingar um leiklutin hjá Álandi í sáttargerðum við onnur lond í málum, sum viðkoma Álandi. Av tí at umsitingarmyndugleiki fylgir við lóggávumyndugleika, er tað bara ríkisumsitingin, ið hevur rætt til at hava samskipti við útlendskt vald.

Sambært finsku grundlógini røkir forseti tjóðveldisins í samráði við ríkisráðið uttanríkispolitikk Finnlands. Við støði í lógnum og í samstarvi við ríkisráðið ger forsetin sáttmálar við útlendskt vald. Samansetingin av § 63¹³ í Helsingforssáttmálanum við bindandi avgerðum í Norðurlandska ráðharraráðnum víkur nakað frá hesi meginreglu, staðfestir Markku Suksi.

Lóggávuskipanin í finska ríkisdegnum fyri altjóða sáttmálar, ið krevja broytingar í grundlógini ella sjálvstýrslógini, er kvalifiserað. Um ein altjóða sáttmáli, sum Finnland ger, inniheldur eina avgerð, sum stríðir ímóti sjálvstýrslógini, verður avgerðin bert galdandi í Álandi, um ein ríkislóg verður gjørd um hetta eftir tí skipan, sum grundlógin ásetur fyri lógaruppskot um ígildiskomu av altjóða skyldubinding, ið rakar grundlógina. Harafturat skal landstingið geva sítt viðmæli til lógina við minst tveimum triðingum av greiddu atkvøðunum. Markku Suksi ger vart við, at viðurskiptini millum sjálvstýrslógina og grundlógina eru fløkt og

¹³ Sambært § 63 í Helsingforssáttmálanum er ein avgerð hjá ráðharraráðnum bindandi fyri hvørt einstakt land. Avgerð í málum, sum sambært stýrisskipanini í summum londum krevur góðkenning frá fólkaumboðanini, bindur tó ikki hetta landið, fyrr enn fólkaumboðanin hevur góðkent avgerðina. Krevst tilílk góðkenning, skal ráðharraráðið hava boð um tað, áðrenn ráðið tekur avgerð. Fyrr enn góðkenningin frá fólkaumboðanini er komin, er heldur einki annað land bundið at avgerðini.

mangan torskild. Sjálvstýrslógin hevur undantøk frá grundlógini, men setur hana ikki heilt til síðis, skrivur hann. Í staðin renna báðar stjórnarlógirnar saman í eina eind, sum samanlagt fremur almenna valdið í Álandi við lóggávusamtyktum, umsitingaravgerðum og dómsúrskurðum. Í viðurskiftunum millum sjálvstýrslógina og grundlógina er serliga at hava í huga tann veruleika, at grundrættindini yvirhøvur (við undantaki av Álendsku serreglunum, sum eru javnsettar við grundlógina) eru galdandi fyri rættardømi Álands og treyta skiftandi framferð hjá álendska lóggevaranum. Við tað at álenska løgtingið kann góðkenna reglur, sum føra til stjórnarlaga avmarking av virkseminum hjá sær sjálvum, verður stjórnarlaga heildin, ið sjálvstýri Álands byggir á, ein tvørilig lögfrøðilig ramma um ta politisku, umsitingarligu og rættarligu støðutøkuna, sum vera skal.

Sí Markku Suksi, 11. part, 5. fylgiskjal.

3. Sjálvstýrandi øki í Norðurlandaráðnum og Norðurlenska ráðharraráðið

3.1 Inngangur

Í Helsingforssáttmálanum og í starvsreglunum fyri Norðurlandaráðið og Norðurlenska ráðharraráðið standa høvuðsavgerðirnar um sjálvstýrandi økini í formliga norðurlandasamstarvinum. Fridtjov Clemet umrøður hetta neyvari í frágreiðin síni, (3. fylgiskjal).

Tær serligu avgerðirnar í Helsingforssáttmálanum geva Føroyum, Grønlandi og Álandi ein formligan leiklut í altjóða samstarvi og viðurkenna, uttan at gera økini til fólkarættarevni, áhugan hjá einum sjálvstýrandi øki at vera umboðað á altjóða stigi.

Samanumtikið hava sjálvstýrandi økini eina støðu í norðurlandasamstarvinum, sum í verki liggur nær fullum limaskapi.

3.2 Norðurlandaráðið

Í Norðurlandaráðnum samstarva sambært § 44 í Helsingforssáttmálanum fólkaumboðini – t.e. lóggávutingini – í Norðurlondum og teimum sjálvstýrandi økjum umframt stjórnir landanna og landsstýrini/landsskapsstýrið í sjálvstýrandi økjum. Ráðið er stigtakandi og ráðgevandi í málum, sum verða nevnd í sáttmálanum og øðrum semjum.

§ 47 ásetur, at ráðið hevur 87 valdar limir, stjórnarumboð og umboð fyri landsstýri Føroya og Grønlands og landsskapsstýri Álands. Av limunum velur fólkatingið í Danmørk 16, ríkisdagurin í Finnlandi 18, altingið í Íslandi 7 og stórtingið í Noregi og ríkisdagurin í Svøríki hvør sínar 20. Løgtingið í Føroyum, landstingið í Grønlandi og lögtingið í Álandi hava hvørt sínar tveir limir. Harafturat velur hvørt lóggávuting samsvarandi tal av tiltakslimum. Stjórnirnar kunnu útnevna so nógv umboð, sum teimum lystir. Tað sama er fyri landsstýrini og landsskapsstýrið.

Sambært § 48 er sendinevnd Danmarkar samansett av limunum, sum settir eru av fólkatinginum, og umboðunum, sum stjórnirnar hava valt. Harafturat koma føroysku og grønlensku sendinevndirnar. Sendinevnd Finnlands er háttlíkað samansett. Síðan 1983 hava sjálvstýrandi økini tó harafturat havt rætt til at egnar sendinevndir. Sendinevnd Føroya er sostatt samansett av limunum, sum lögtingið hevur valt, og av umboðunum, sum landsstýrið hevur víst á. Sendinevnd Grønlands er samansett samsva-

randi av teimum limum, sum landstingið hevur valt, og teimum umboðum, sum landsstýrið útnevni. Sendinevnd Álands er mannað við limunum, sum Álands løgting hevur valt, og umboðunum, sum Landsskapsstýrið hevur útnevnt.

Tað eru bara fólkavaldu limirnir í Norðurlandaráðnum, ið hava atkvøðurætt. Tað er eisini galdandi fyri fólkavaldu limirnar fyri sjálvstýrandi økini. Í málum, sum viðvíkja sáttmálum millum ávís lond, hava bert limir í hesum londum atkvøðurætt.

Myndugleikarnir í ráðnum eru sambært Helsingforssáttmálanum ársfundurin, stýrið og nevndin. Harumframt er ein eftirlitsnevnd.¹⁴ Ársfundurin - har allir limir eru við - útnevni stýrið, sum hevur formann og eitt ávíst tal av limum. Hvørt land skal vera umboðað í stýrinum. Tey sjálvstýrandi økini verða ikki nevnd í hesum høpi. At limirmir fyri sjálvstýrandi økini ikki hava orðaðan rætt at vera í stýrinum ella í eftirlitsnevndini merkir tó ikki, at teir ikki kunnu vera við har, men skulu tá vera limir fyri ávikavist sendinevnd Danmarkar ríkis ella Finnlands. Soleiðis hevur t.d. ein álendingur verið stýrisformaður í Norðurlandaráðnum, og ein grønlendingur og ein álendingur hava verið í eftirlitsnevndini. Til stýrisformann verður kosin ein av valdu limunum úr tí landi, har næsti ársfundur verður hildin. § 55 gevur stjórnunum, landsstýrunum og landsskapsstýrinum rætt at leggja fram uppskot í ráðnum.

Í § 39 í starvsreglunum hjá ráðnum stendur, at tá ið stýrið ella eftirlitsnevnd viðgera mál, sum viðvíkja sjálvstýrandi øki, kann ein valdur limur í viðkomandi øki - um eingin úr hesum øki situr í stýrinum ella eftirlitsnevndini - vera hjástaddur, hava orðið og leggja fram uppskot. Eisini er galdandi, at í nevndum, har eingin valdur limur er úr sjálvstýrandi økjum, sleppur ein limur at vera við í nevndararbeiðinum. Ein tílíkur limur sleppur - undir umstøðum, sum verða nevndar í § 39 – eftir avtalu við ávikavist donsku ella finsku limirnar at vera við í avgerðum í staðin fyri teir. Eftir siðvenju gera sjálvstýrandi økini sjálv av, um eitt mál kemur teimum við.

Eftir § 54 í starvsreglunum kann ein limur í eini stjórn, einum landsstýri ella landsskapsstýrinum vera við í arbeiði nevndarinnar og hevur tá talurætt, men ikki atkvøðurætt.

3.3 Norðurlenska ráðharraráðið

Í Norðurlenska ráðharraráðnum samstarva stjórnirnar í Norðurlondum. Landsstýrini í Føroyum og Grønlandi og landsskapsstýrið í Álandi eru

¹⁴ Sambært § 58 í starvsreglunum hjá ráðnum hevur eftirlitsnevndin parlamentariska eftirlitið við virksemini, ið er fíggjað við felags norðurlenskum pengum, og hevur eisini ábyrgdina av tí gransking av slíkum norðurlandasamstarvi, ið ársfundurin tekur avgerð um. Nevndin kann geva ummæli í málum um tulkning av Helsingforssáttmálanum, av øðrum sáttmálum um norðurlandasamstarv, starvsreglum ráðsins og øðrum innari viðtøkum. Eftir § 57 skal hvørt land hava eitt umboð í nevndini.

við í arbeiðinum í Norðurlenska ráðharraráðnum.¹⁵ Minst trý av londunum skulu vera umboðað av stjórnarlimum, fyri at ráðharraráðið kann vera viðtøkuført, (§§ 60 og 61 í Helsingforssáttmálanum).

Norðurlandastjórnirnar skiftast um at vera formansland.¹⁶ Formanslandið hevur ábyrgdina av at samskipa norðurlenska stjórnasamstarvið og taka neyðug stig.

§ 62 ásetur, at hvørt land – sostatt ikki tey sjálvstýrandi økini – hevur eina atkvøðu í ráðharraráðnum. Avgerðir skulu, við undantaki av ásetingum um mannagongd, vera einmæltar. Avgerðir í ráðharraráðnum eru sambært § 63 bindandi fyri hvørt einstakt land.¹⁷ Tað sama er galdandi fyri Føroyar, Grønland og Áland í tann mun, tey taka undir við avgerðini, um hetta er í samsvar við sjálvstýrisskipanirnar.

Í starvsreglunum hjá Norðurlenska ráðharraráðnum verður endurtikið í § 2, at í ráðharraráðnum eru ein ella fleiri stjórnarlimir úr hvørjum landi, og at umboð fyri landsstýrini og og landsskapsstýrið eru við í arbeiðinum. Í § 7 verður givin limum og umboðum fyri landsstýrini og landsskapsstýrið rættur at hava orðið eftir tí raðfylgju, ið tey hava biðið um orðið. Í § 11 verður sagt, at embætismenn úr Føroyum, Grønlandi og Álandi eru við á fundum hjá Norðurlensku samstarvsnevndini og øðrum embætisnevndum.

3.4 Tilmæli og spurningar

Norðurlandaráðið kann sambært § 45 í Helsingforssáttmálanum samtykka tilmæli, gera aðrar framsetingar ella koma við útsøgnum til eina ella fleiri av stjórnunum í Norðurlondum ella til ráðharraráðið. Sambært § 65 skal Norðurlenska ráðharraráðið fyri hvørja setu í Norðurlandaráðnum geva ráðnum boð um tey tiltøk, sum eru samtykt eftir tilmæli og øðrum framsetingum frá ráðnum sjálvum.

Sambært § 57 í Helsingforssáttmálanum kann hvør valdur limur seta stjórnunum ella ráðharraráðnum spurningar í sambandi við frásagnir ella fráboðanir til ráðið og í sambandi við mál, sum viðvíkja norðurlenska samstarvinum annars.

Helsingforssáttmálin ásetur, at spurningar og tilmæli kunnu einans verða send stjórnnum og ráðharraráðnum. Sáttmálin gevur sostatt ikki móguleika fyri at senda spurningar ella tilmæli til landsstýrini í Føroyum

¹⁵ Gevið gætur, at sagt verður ”eru við í ...” og ikki ”kunnu vera við í ...”

¹⁶ Sambært § 4 í starvsreglunum hjá Norðurlenska ráðharraráðnum skiftir formansskapurin millum londini í hesi raðfylgju, um ikki annað verður avtalað: Danmørk, Finnland, Noreg, Svøríki, Ísland. Eftir avgerð millum norðurlensku samstarvsráðharrarnar hava Finnland og Noreg orsakað av formansskapi Finnlands í ES skift um árin 2006 og 2007, soleiðis at Noreg hevur formansskapin í 2006.

¹⁷ Ein avgerð í einum máli, sum í onkrum landi krevur tingsins samtykki, bindur tó ikki viðkomandi land, fyrr enn stjórnin hevur góðkent avgerðina. Er slík góðkenning neyðug, skal ráðharraráðið kunnast um hetta, áðrenn tað tekur avgerð. Áðrenn tingsins samtykki er heldur einki annað land bundið at avgerðini.

og Grønlandi og landsskapsstýrið í Álandi. Fylgjan av tí er sjálvandi, at landsstýrini og landsskapsstýrið kunnu heldur ikki svara.

Starvsreglurnar í Norðurlandaráðnum áseta tó í § 18, at valdur limur kann seta stjórn, landsstýri, landsskapsstýri ella ráðharraráði spurning. Starvsreglurnar samsvara sostatt ikki við Helsingforssáttmálan í nevnda føri. Svarið skal tó ávikavist danska ella finska stjórnin geva. Sigast skal, at eingin tordi at seta í Helsingforssáttmálan, at sjálvstýrandi økini skuldu hava rætt at taka ímóti og svara tilmælum og spurningum í málum, sum eru flutt til myndugleikan hjá sjálvstýrandi økjum.

3.5 Atkvøðurættur

Allir fólkalvaldir limir í Norðurlandaráðnum hava atkvøðurætt, eisini fólkalvaldu limirnir úr teimum sjálvstýrandi økjum. Sum áður sagt, so eru limirnir úr Føroyum og Grønlandi og úr Álandi partar í ávikavist sendinevnd Danmarkar ríkis og Finnlands.

Sjálvstýrandi økini hava tó ikki atkvøðurætt í Norðurlandska ráðharraráðnum. Í trongari lögfrøðiligari merking er hesin munur avgerandi, men í verki er hann ikki so sjónskur, av tí at umatkvøður í ráðharraráðnum koma rættiliga sjáldan fyri. Sum Fridtjov Clemet vísir á í fylgiskjali 3, so hevur atkvøðurættur eisini við sær vetorætt.

3.6 Luturin sum formansland

Limalondini skiftast sum kunnugt um at vera formansland í ávikavist Norðurlandaráðnum og Norðurlandska ráðharraráðnum. Tað politiska virðið í at vera formansland verður ofta hildið at vera stórt, og støðan gevur góðar møguleikar fyri at ávirka norðurlandsku dagsskránna.

Tey sjálvstýrandi økini eru ikki partar í nevndu umfarsskipan, hvørki í ráðnum ella ráðharraráðnum. Tó stendur Danmørk og Finnlandi frítt at lata ráðharra ella embætismann úr sjálvstýrandi økjum umboða landið á einstøkum ráðharra- ella embætisnevndarfundum í Norðurlandska ráðharraráðnum, ella at geva honum sæti eitt árs skeið. Her eigur tó at verða ávíst, at tað eru avmarkingar í tí leiklutinum, sum t.d. ein ráðharri úr sjálvstýrandi økjum í slíkum føri kann hava. Sí annars part 4.3, Nakrar metingar.

Í Norðurlandaráðnum hava tey sjálvstýrandi økini sum kunnugt ikki bara egnar sendinevndir, men eru eisini partar í ávikavist sendinevndum Danmarkar og Finnlands. Fólkalvaldir limir í sjálvstýrandi økjum kunnu tískil vera í stýrinum og eftirlitsnevndini í Norðurlandaráðnum, sama, hvat Helsingforssáttmálin sigur um hetta. Sum sást í parti 3.2. hevur t.d. longu ein álendingur verið stýrisformaður í Norðurlandaráðnum, og ein grønlendingur og ein álendingur hava verið í eftirlitsnevndini.

3.7 Luttøka hjá sjálvstýrandi økjum í samnorðurlenskum stovnum

Norðurlandafelagsskapurin rekur og fíggjar fleiri stovnar ymsa staðni í Norðurlondum.¹⁸ Í teimum reglugerðum, sum vórðu ásettar av norðurlendsku ráðharrunum í 1999, stendur í høvuðsheitum hetta: Stýrisslimirnir verða útnevndir av stjórnunum í avvarðandi londum. Hvør limur hevur eina atkvøðu. Londini skiftast um at vera formansland, men skiftið nýtist ikki at vera eftir meginregluni um formansland í Norðurlenska ráðharraráðnum. Tey sjálvstýrandi økini hava rætt til at vera avloysarar í stovnsstýrunum.

Í stovnum, sum liggja í sjálvstýrandi økjum, hava umboð úr viðkomandi øki somu rættindi sum regluligir stýrisslimir. Í øðrum stýrum er galdandi, at umboð fyri sjálvstýrandi økini hava talurætt, framløgurætt og rætt til at fáa áskoðan sína førða í gerðabókina. Tey hava tó ikki avgerðarrætt. Umboðanin úr sjálvstýrandi økjum skal ummælast áðrenn eftir teim reglum, ið galda fyri aðrar stýrisslimir. Í teimum førum, tá ið eitt ella fleiri av sjálvstýrandi økjum hava serligan og grundaðan áhuga fyri virksemi stovnsins, kunnu umboðini fyri avvarðandi økini gerast fullgildir limir við atkvøðurætti í stýrinum.

Stýrið er viðtøkuført, tá ið fyra Norðurlond eru umboðað. Fyri stovnstjórnir, har sjálvstýrandi økini hava fulla umboðan í stjórnini, galda serligar reglur, sum eru ásettar í lógini fyri einstaka stovnin.

Fundarkostnaður stýrisins skal leggjast á stovnin. Kostnaðurin fyri stýrisslimir úr sjálvstýrandi økjum skal gjaldast á sama hátt sum fyri aðrar limir.

3.8 Býti av leiklutum og ábyrgd

Bæði Klingnevdin og Petrinevdin lögdu dent á støðuna hjá sjálvstýrandi økjum og týðning teirra í samstarvi Norðurlanda. Við støði í Helsingforssáttmálanum kann orsök vera til at vísa á ein avgerandi mun millum Norðurlandaráðið, sum leggur dent á stigtøku og ráðgeving í málum um norðurlenska samstarvið, og Norðurlenska ráðharraráðið, sum leggur dent á eitt bindandi samstarv millum stjórnir.

Tá ið ræður um virksemið hjá Norðurlandaráðnum, hava sjálvstýrandi økini, við t.d. atkvøðurættinum hjá valdu limunum, størri formligt ráðarúm til at hava ein virknan leiklut, enn galdandi er fyri virksemið hjá Norðurlenska ráðharraráðnum.

¹⁸ Ein samnorðurlenskur stovnur er eyðkendur av, at hann er eitt egið rættarevni í mun til norðurlenska rættarstøðusáttmálan; at stovnsins lógir eru staðfestar av ráðharraráðnum og eru í samsvari við reglugerðirnar fyri norðurlenskar stovnar; at stýrið er valt av ráðharraráðnum, og at stovnurin hevur egna umsitingarleiðslu. Fyri at fáa eitt yvirlit yvir samnorðurlensku stovnarnar, ber til at hyggja á www.norden.org.

Tá ið ræður um viðurskiftini í Norðurlenska ráðharraráðnum, letur Helsingforssáttmálin í royndum eisini upp fyri einum virknum leikluti har, men setur týðiligt mark millum heimildirnar hjá ríkjum og sjálvstýrandi økjum, m.a. í málum um atkvøðurætt og rætt at taka støðu til broytingar í sáttmálanum.

Ein avgerandi táttur í hesum marknaskili millum støðuna hjá sjálvstýrandi økjum í Norðurlandaráðnum og í Norðurlenska ráðharraráðnum hongur saman við, at tað eru ríkin, ið hava ábyrgdina á altjóða pallinum, ikki tey sjálvstýrandi økini, sbr. part 2.2.1.

4. Luttøka

4.1 Ráðharraráðið

Sum Fridtjov Clemet vísir á í síni frágreiðing, kunnu sjálvstýrandi økini hava egin umboð hjástødd í at kalla øllum viðurskiftum í norðurlenska samstarvinum, har tey hava møguleika fyri at leggja fram uppskot og at siga sína hugsan. Hesin møguleiki verður eisini nýttur. Talvan niðanfyri vísir ráðharraluttøkuna í tíðarskeiðnum 2002–2004.¹⁹ Eisini í embættisnevndunum hava sjálvstýrandi økini verið virkin.

Ár	Fundir	DK	SV	NO	FIN	ÍSL	GRØ	FØR	ÁL
2002	28	13	17	30*	21	24	7	13	17
2003	30	13	31*	27	20	30	10	17	22
2004	31	20	19	26	20	32*	17	17	16
2002-2004	89	46	67	83	61	86	34	47	55

* Formansland

4.2 Ávís fíggjarviðurskipti

Fíggjarætlan Norðurlenska ráðharraráðsins fyri árið 2006 er 839.643.000 DKK. Virksemið verður fíggjað við beinleiðis veiting frá Norðurlondum eftir einum býtislykli, sum Norðurlenska ráðharraráðið ásetur eftir partinum hjá hvørjum landi sær av allari norðurlensku bruttotjóðaúrtøkuni.

Fyri árið 2006 veitir Danmørk 22,5 %, Finnland 18,0 %, Ísland 1,1 %, Noreg 26,0 % og Svøríki 32,4 %.

Sjálvstýrandi økini lata ongar pengar, av tí at Helsingforssáttmálin sigur, at tað eru ríkin, sum samstarva í ráðharraráðnum. Skuldu sjálvstýrandi økini latið til samnorðurlensku fíggjarætlanina, skuldi hvør veiting ligið um 1-2 milliónir DKK. Hetta mál nertur eisini við áskoðanina á, hvørjar fíggjarligu skyldurnar eru hjá ávikavist Danmørk og Finnlandi móttvegis sjálvstýrandi økjum.

¹⁹ Tá ið ein lesur talvuna, skal ein hava fyrilit fyri, at talið á ráðharrum í økisstjórnunum í sjálvstýrandi økjum er minni enn í landastjórnunum. Frá 2005 er luttøkan nakað størri enn undanfarin ár.

4.3 Nakrar metingar

Alment ber til at siga, at tey sjálvstýrandi økini fyri mesta partin nýta sínar møguleikar at vera við í arbeiðinum í báðum ráðum so væl, sum reglurnar loyva. Stórur partur av luttøkuni hjá sjálvstýrandi økjum snýr seg eyðvitað um mál, har økini hava serlig áhugamál at verja.

Til ber eisini at staðfesta, at avvarðandi londini og limir teirra umrøða ikki sjálvstýrandi økini sum minnilutapartar á eitt nú fundum. Heldur eru líkindi til at siga, at í royndum er norðurlenska samstarvið eitt samstarv millum átta javnmettar partar heldur enn fimm høvuðspartar og tríggjar smærri partar. Hervið er óbeinleiðis sagt, at fleiri av forðingunum fyri, at sjálvstýrandi økini í verki kunnu vera við í samstarvi Norðurlanda, neyvan eru til. Sum Ulf Bernitz vísur á í frágreiðing síni, røkkur arbeiðið hjá sjálvstýrandi økjum í Norðurlandaráðnum og í Norðurlenska ráðharraráðnum munandi longri enn tað, ið vanliga verður skilt sum eygleiðarastøða í altjóða felagsskapum.

Samstundis kann staðfestast, at tað veruliga ber til at geva avloysarum úr sjálvstýrandi økjum størri møguleikar at vera við sambært loysnum, ið ikki eru í stríð við tjóðarlógir ella Helsingforssáttmálan. Í tí liggur, at Danmørk og Finnland kunnu geva ráðharra ella embætismanni í einum sjálvstýrandi øki loyvi at umboða landið á einstøkum ráðharra- ella embætisnevndarfundum, ella í eitt heilt ársskeið. Í slíkum føri kundi ein føroyskur, grønlenskur ella álendskur ráðharri bert fingið støðu, sum svarar til heimildina hjá einum embætismanni, einum limi í Norðurlensku samstarvsnevndini ella einum sendiharra. Tann avgerandi orsøkin til tess liggur í gildiskomuni av reglunum um viðtøkuføri í § 61 í Helsingforssáttmálanum, har minst trý av londunum mugu vera umboðað av stjórnarlimum. Eitt annað dømi er, at fólkavaldir limir úr sjálvstýrandi økjum kunnu vera umboðaðir í stýrinum og eftirlitsnevndini í Norðurlandaráðnum.²⁰

²⁰ Sí part 3.6.

5. Samanumtøka

Tvær ferðir áður er stöðan hjá sjálvstýrandi økjunum í norðurlandska samstarvinum lýst: í 1968 av sonevndu Klingnevdini og í 1982 av Petrinevdini. Báðar nevndirnar staðfestu, at tað eru ríkin, sum eru grundleggjandi fólkarættarevni, og talaðu ímóti at geva sjálvstýrandi økjunum fullan limaskap í formliga norðurlandasamstarvinum. Sambært álitinum frá Petrinevdini varð tó sagt, at tað var umráðandi, at tey sjálvstýrandi økini finga eina serstøðu innan fyri rammurnar um tað norðurlandska samstarvið. Soleiðis sum Helsingforsáttmálin er orðaður eftir arbeiðið hjá teimum báðum nevndunum, man hann hoyra til teir víðgongdastu av sínum slag í heimi.

Fólkarætturin er mentur munandi, síðan tær báðar nevndirnar komu við álitum sínum. Ulf Bernitz heldur í síni frágreiðing, at nú á døgum verða oftari enn áður gjørd undantøk frá høvuðsreglunum um, at bert ríki eru fólkarættarevni, og vísir til læruna um funktionellan limaskap í altjóða felagsskapum. Ein slíkur limaskapur er bygdur á serligar umstøður og gevur eitt slag av funktionellum javnrættindum við sjálvstøðug ríki. Hann heldur, at Føroyar, Grønland og Áland longu nú – í hvussu er í verki – hava eitt slag av funktionellum limaskapi í Norðurlandaráðnum og Norðurlandska ráðharraráðnum.

Ein umráðandi niðurstøða í kortleggingini er, at fólkarætturin forðar ikki fyri at geva sjálvstýrandi økjunum sterkari støðu í formliga samstarvi Norðurlanda. Tey avvarðandi londini áseta sjálv innihaldið í fólkarættinum í viðurskiftum sínum við sjálvstýrandi økini. Fólkarætturin er sostatt fyri mesta partin dispositivur; tað merkir, at hann loyvir pørtunum at virka eftir vild sambært sínámillum semjum um hetta.

Føroyar, Grønland og Áland hava frá ávikavist Danmørk og Finnlandi fingið ábyrgd av vissum málum. Hvørji mál, ið sjálvstýrandi økini hava yvirtikið frá Danmørk og Finnlandi, er staðfest í sjálvstýrslóggávuni fyri hvørt einstakt øki. Ein innari myndugleiki hjá sjálvstýrandi økjunum í ávísum málum kann samansjóðast við rættin at gera altjóða avtalur í hesum málum. Ein slík grundregla, sum er undantak frá høvuðsregluni um, at bert ríki kunnu gera altjóða sáttmálar, er til í eini lóg fyri ávikavist Føroyar og Grønland – við týðiligari skilmarking og avmarking. Fyri Áland er onnur skipan galdandi, sí partarnar 2.3.2. og 2.3.3.

Skulu sjálvstýrandi økini hava munandi størri altjóða rættindi í t.d. norðurlandska samstarvinum, krevjast broytingar í lóggávuni í Danmørk og Finnlandi. Slíkar broytingar kunnu vera truplar at hava við at gera, og Markku Suksi ger vart við, at tað eru stórir meginregluligir trupulleikar í at javnstilla sjálvstýrandi økini við veruligu ríkin. Sí annars viðmerkin-garnar hjá Frederik Harhoff og Markku Suksi.

Norðurlandaráðið er samansett av valdum limum og stjórnarumboðum, umframt av umboðum fyri landsstýrini í Føroyum og Grønlandi og landskapsstýrinum í Álandi. Tey sjálvstýrandi økini eru við í arbeiði ráðsins eftir treytum, ið liggja fullum limaskapi nær, og hava tveir valdar limir hvør og líka nógvar varalimir. Teir eru partar av ávikavist sendinevnd Danmarkar ríkis og Finnlands.

Tá ið ræður um Norðurlenska ráðharraráðið, er formliga støðan eitt sindur øðrvísi. Sambært § 80 í Helsingforssáttmálanum samstarva stjórnirnar í ráðharraráðnum, og landsstýrini og landsskapsstýrið eru við í arbeiðinum. Sjálvt um Helsingforssáttmálin setur mark millum londini og tey sjálvstýrandi økini við orðingunum "samstarva" og "eru við í," er skilligt, at sjálvstýrandi økini verða sædd sum virknir partar út um tað, sum t.d. er vanligt fyri eygleiðarastøðu. Hvørt landið hevur atkvøðurætt fram um sjálvstýrandi økini. Hesin veruleiki skal tó síggjast við tí í huga, at arbeiðslagið er grundað á einmæltar avgerðir, og at umatkvøður eru sjáldsamar. Á fundum hava bæði stjórnarumboð, landsstýrisumboð og landsskapsumboð talurætt. Landsstjórnirnar skiftast um at vera formansland í Norðurlenska ráðharraráðnum.

Norðurlandaráðið kann m.a. samtykkja tilmæli til eina ella fleiri av stjórnunum í Norðurlondum ella til ráðharraráðið. Harafturat kann hvør valdur limur seta stjórnunum spurningar. Í báðum førum setur Helsingforssáttmálin týðiligt mark fyri, hvør kann taka móti, og gevur ikki møguleikar fyri, at tilmæli ella spurningar kunnu latast landsstýrunum í Føroyum og Grønlandi ella landsskapsstýrinum í Álandi. Soleiðis er eisini í førum, har málsøki eru flutt undir myndugleikan hjá sjálvstýrandi økjum. Fylgjan av tí er, at sjálvstýrandi økini kunnu heldur ikki svara.

Sjálvstýrandi økini kunnu vera hjástødd við egnum umboðum, eisini í t.d. embætisnevndum í ráðharraráðnum, og tey kunnu seta fram uppskot og sjónarmið, sum tey mangan eisini gera. Samanborið við ráðharratalið stendur umboðanin hjá sjálvstýrandi økjum á ráðharrafundum einki aftan fyri hana hjá føstu londunum. Sjálvstýrandi økini hava eisini rætt at vera við í stýrunum fyri stovnarnar undir ráðharraráðnum við ávísium treytum.

Tað stendur Danmørk og Finnlandi frítt at geva ráðharra ella embætismanni úr sjálvstýrandi øki heimild at umboða ríkið á einstøkum ráðharra- ella embætisnevndarfundum í Norðurlenska ráðharraráðnum - ella í eitt heilt ársskeið. Sannlíkt er tó, at í slíkum føri kann ein føroyskur, grønlandskur ella álendskur ráðharri bert fáa støðu, sum svarar til, at heimildin varð givin einum embætismanni, einum limi í Norðurlensku samstarvsnevndini ella einum sendiharra. Tær avgerandi avleiðingar av tí liggja í gildiskomuni av reglunum um viðtøkuføri í § 61 í Helsingforssáttmálanum, við tað at minst trý av londunum mugu vera umboðað av stjórnarlimum. Fólkavaldir limir í sjálvstýrandi økjum kunnu vera í

stýrinum og eftirlitsnevndini í Norðurlandaráðnum, sama, hvat Helsingforssáttmálin sigur um hetta.

Við støði í Helsingforssáttmálanum kann orsök vera til at vísa á ein avgerandi mun millum Norðurlandaráðið, sum leggur dent á stigtøku og ráðgeving í málum um norðurlenska samstarvið, og Norðurlenska ráðharraráðið, sum leggur dent á eitt bindandi samstarv millum stjórnir.

Tá ið ræður um virksemið hjá Norðurlandaráðnum, hava sjálvstýrandi økini, við t.d. atkvøðurættinum hjá valdu limunum, størri formligt rásarúm til at hava ein virknan leiklut, enn galdandi er fyri virksemið hjá Norðurlenska ráðharraráðnum.

Skal støðan hjá sjálvstýrandi økjum í norðurlenska samstarvinum broytast stórvegis, krevur hetta eisini broytingar í Helsingforssáttmálanum. Treytin fyri hesum er, at øll londini geva sítt samtykki.